

การพัฒนาแบบองค์รวม ในมุมมองของนักจัดการสิ่งแวดล้อม

Holistic Development: The Environmental Management Perspective

ดร.จำลอง พoceen*
Chamlong Poboon, Ph.D.

บทตัวย่อ

การพัฒนาที่ผ่านมาซึ่งเน้นการเดินทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ได้ก่อให้เกิดผลทางด้านลบมากมาย เช่น ก่อให้เกิดช่องว่างทางด้านรายได้และความเป็นอยู่ของประชาชนกลุ่มต่างๆ ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมา และที่สำคัญมากคือ ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การสูญเสียของทรัพยากร ปัญหามลพิษต่างๆ รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลก ในมุมมองของนักจัดการสิ่งแวดล้อม จึงได้เสนอแนวทางการพัฒนาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษยชาติโดยส่วนรวมมากขึ้น ขณะเดียวกันก็มุ่งลดผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งอาจเรียกว่า “การพัฒนาแบบองค์รวม” ซึ่งการพัฒนาแบบองค์รวมที่นำเสนอ นี้ คือพื้นฐานมาจากการพัฒนาแบบทั้งยัง โดยประกอบด้วยอย่างน้อย 4 มิติ คือ มิติที่ 1 ด้านเป้าหมาย ต้องมุ่งให้เกิด “คุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกทุกกลุ่มของสังคม” ทั้งของคนในรุ่นปัจจุบันและลูกหลานในอนาคต มิติที่ 2 ด้านประเด็นการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มิติที่ 3 ด้านภาคีในการพัฒนา เป็นการรวมรวมทุกภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามา มีส่วนร่วมในการพัฒนา มิติที่ 4 กระบวนการพัฒนาซึ่งประยุกต์หลักการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคีในทุกชั้นตอน

* สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์

Abstract

The so-called development that has been practiced for decades has imposed various adverse impacts on human being economically and socially, as well as on natural resources and the environment. Hence, the “Holistic Development,” which is mainly based on the sustainable development principle, is proposed in order to suggest the way for change. The suggested holistic development consists of 4 dimensions. Dimension 1: The ultimate goal of development is to achieve “quality of life for all members of the society.” Dimension 2: The development must encompass the economic, social and environmental aspects. Dimension 3: The development must include all relevant parties. Dimension 4: The development process should be strategic-based with proper participation at all steps.

1. ความน่า

การที่จะกล่าวถึงการพัฒนาแบบองค์รวมจำเป็นต้องกล่าวถึง การพัฒนาที่ผ่านมา ก่อน ซึ่งจะทำให้มองเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการพัฒนาได้ดีเจนยิ่งขึ้น

การพัฒนาทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่นที่ผ่านมา นั้น กล่าวได้วาเป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดปัญหามากกว่าประโยชน์ ในด้านผลของการพัฒนาที่มีต่อมนุษย์นั้นจะเห็นได้ว่าได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างมหาศาล จำนวนผลเมืองของโลกที่ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการบริการสาธารณสุข มีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยที่กำลังพัฒนา จำนวนผู้ที่ต้องอพยพลี้ภัยเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจมีมากขึ้นทุกที ทั้งจากชนบทสู่เมือง และจากประเทศหนึ่งไปสู่ประเทศหนึ่ง ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคมตามมาอย่างมากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม การไม่ได้รับบริการด้านการศึกษา

และบริการสังคมอื่นๆ ปัญหาทางด้านสุขภาพอนามัย รวมทั้งปัญหา
ยาเสพติด ซึ่งในประเทศไทยของเรายังคงเป็นปัญหาต่างๆ เหล่านี้ เช่น
เดียวกัน

นอกจากผลกระทบต่อมนุษย์โดยตรงแล้ว การพัฒนาที่ผ่านมา
ยังได้ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมหาศาลต่อทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมของโลก ซึ่งส่งผลกระทบที่สำคัญคือ

1) ความรุนแรงของภัยธรรมชาติ ภัยธรรมชาติได้
ถูกนำมาใช้เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์และในกิจกรรมต่างๆ มา ก
ซึ่งทุกที่ ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปหลายประเทวมีแนวโน้มว่าจะหมด
ไปในไม่ช้า เช่น น้ำมัน ก๊าซ ถ่านหิน ทรัพยากรที่สามารถสร้างขึ้นมา
ใหม่ได้ เช่น ป้าไม้ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ ก็ถูกนำมาใช้หรือทำลายจนเกินกำลัง
การฟื้นฟูตามธรรมชาติ ประเทศไทยของเราเป็นตัวอย่างที่ชัดเจน เมื่อ
ประมาณ 40 ปีมาแล้ว เราเคยมีพื้นที่ป้าไม้ประมาณครึ่งหนึ่งของ
ประเทศไทย ปัจจุบันพื้นที่ป้าไม้ลดลงเหลือเพียงประมาณร้อยละ 25 ของ
พื้นที่ประเทศไทย ซึ่งก็เป็นพื้นที่ป้าไม้ที่สมบูรณ์ไม่มากนัก

2) ปัญหามลพิษ กิจกรรมการพัฒนาของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็น¹
ด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การคุณภาพชั้นสูง และกิจกรรมอื่นๆ
นอกจากจะต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมหาศาลแล้วยังก่อให้เกิด²
ของเสียมากมาย ของเสียเหล่านี้ก็ถูกปล่อยกลับไปสู่สิ่งแวดล้อม ทำให้
เกิดปัญหามลพิษต่างๆ เช่น มลพิษทางอากาศ มลพิษทางน้ำ มลพิษ
ของดิน ปัญหายังคงดำเนินต่อไป แม้จะมีมาตรการต่อต้านมลพิษใน
อาหาร ฯลฯ มลพิษต่างๆ เหล่านี้ในที่สุดก็ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย
ของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย เราจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันผู้ที่เจ็บป่วย
และเสียชีวิตจากสาเหตุดังกล่าวมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกที่

3) ปัญหาน้ำท่วมระดับโลก ที่สำคัญคือ ปัญหาการ
เปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก (Climate Change) หรือปัญหาโลกร้อนขึ้น ซึ่ง
สืบเนื่องมาจากการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และก๊าซอื่นๆ จาก
อุตสาหกรรม การคุณภาพชั้นสูงและกิจกรรมอื่นๆ การเปลี่ยนแปลง
ภูมิอากาศของโลกและการเกิดพิบัติภัยธรรมชาติต่างๆ มีแนวโน้มว่าจะ³
รุนแรงเพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพ และความเป็นอยู่
ของมนุษย์เป็นอย่างมาก

การพัฒนาแนวทางใหม่ที่จะช่วยลดปัญหาที่ก่อภาระมา และก่อให้เกิดประโยชน์แก่มนุษยชาติโดยส่วนรวม จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายสติปัญญาของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง การพัฒนาแบบองค์รวมที่จะนำเสนอต่อไปนี้ก็เป็นแนวคิดหนึ่ง ซึ่งได้ประมวลความคิดและประสบการณ์จากบุคคลและสถาบันต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่มุมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าอาจไม่ใชแนวทางที่สมบูรณ์ที่สุด แต่ก็เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจตามสมควร

2. แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

สืบเนื่องจากผลกระทบของการพัฒนาที่ผ่านมา ซึ่งมีผลต่อทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ระบบเศรษฐกิจและสังคม ดังกล่าวมาแล้ว จึงได้มีความเคลื่อนไหวที่จะผลักดันให้เกิดการพัฒนาในแนวทางใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยมีเหตุการณ์ที่สำคัญดังนี้

- ในปี 1972 การประชุมนานาชาติที่กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งของประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา เพื่อหาแนวทางร่วมกันในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

- ปี 1983 เลขาธิการองค์การสหประชาธิ ขอให้ Mrs.Gro Harlem Brundtland อดีตนายกรัฐมนตรีของนอร์เวย์เป็นผู้นำในการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ในขณะเดียวกันก็ทางให้ประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วได้รับการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกัน จึงได้มีการประชุมระดมความคิดเห็นจากทุกๆ ฝ่าย อาทิ เช่น นักกฎหมาย นักวิทยาศาสตร์ นักบริหาร และอื่นๆ เพื่อศึกษาและหาแนวทางร่วมกัน ในที่สุดได้ติพิมพ์เอกสารสำคัญ คือ “Our Common Future” หรือ “Brundtland Report” ในปี 2530 โดยได้นำเสนอแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นครั้งแรก ซึ่งแนวคิดนี้เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองสิ่งจำเป็นพื้นฐานของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ไปขัดขวางความสามารถของคนรุ่นต่อไป ที่จะได้รับการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของเข้า” “Sustainable Development is development that meets the

needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs” (WCED, 1993: 7)

หลักพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน 2 ประการ คือ (IIED, 1993: 7)

1) การพัฒนาต้องสามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ อาหาร เครื่องผู้ช่วย ที่พักอาศัย และการมีงานทำ โดยจะต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกต่อประชากรที่ยากจนของโลก

2) การพัฒนาไม่ได้มีขึ้นจำกัดที่รายตัว แต่เชื่อมโยงกับปัจจัยด้านเทคโนโลยี การจัดองค์กรทางสังคม และความสามารถของโลกที่จะรองรับผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ซึ่งเราสามารถบริหารจัดการและปรับปรุงปัจจัยด้านเทคโนโลยี และการจัดองค์กรทางสังคมเพื่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืนมี 7 ประการคือ (IIED, 1993: 7)

- 1) เพื่อให้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจต่อไป
- 2) ต้องมีการปรับเปลี่ยนคุณภาพของการเติบโตทางเศรษฐกิจ
- 3) สนองความจำเป็นพื้นฐานด้านการมีงานทำ อาหาร พลังงาน น้ำ และสุขาภิบาล
- 4) มีจำนวนประชากรอยู่ในระดับที่เหมาะสม
- 5) อนุรักษ์และสร้างให้มีฐานทรัพยากรมากขึ้น
- 6) ส่งเสริมให้มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม และมีการจัดการความเสี่ยง
- 7) นำประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจมาพิจารณาร่วมกันในการตัดสินใจ

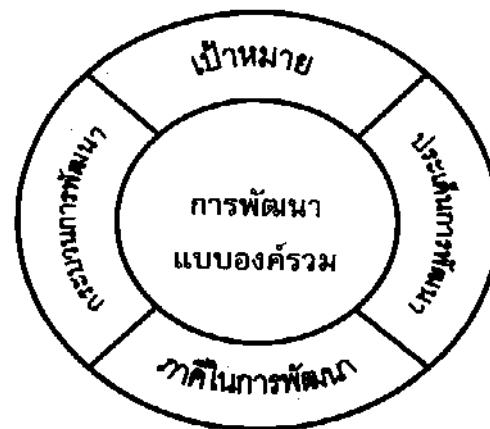
ซึ่งในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวจะต้องอาศัยกลไก ที่สำคัญ 7 ประการ คือ (IIED, 1993: 8)

- 1) ระบบการเมืองที่พลเมืองมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ
- 2) ระบบเศรษฐกิจที่สามารถสร้างผลประโยชน์และความรู้สึกของฐานของเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน
- 3) ระบบสังคมที่สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการพัฒนาได้

- 4) ระบบการผลิตที่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อการรักษาทุนทางนิเวศสำหรับการพัฒนา
- 5) ระบบเทคโนโลยีที่สามารถคิดค้นแนวทางการแก้ไขปัญหาได้อย่างต่อเนื่อง
- 6) ระบบนานาชาติที่ส่งเสริมให้มีรูปแบบของการค้าและการเงินที่ยั่งยืน
- 7) ระบบการบริหารจัดการที่มีความยืดหยุ่นและมีศักยภาพในการปรับปรุงแก้ไขตัวเอง

3. การพัฒนาแบบองค์รวม

หลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่กล่าวมาได้แสดงให้เห็นแนวทางการพัฒนาที่คำนึงถึงไม่เฉพาะเพียงด้านการจำเริญเดิมโดยทางเศรษฐกิจเพียงประการเดียว แต่ยังคำนึงถึงผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อสิ่งแวดล้อม และความสามารถในการรองรับของธรรมชาติตัวยัง หลักการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาแบบองค์รวม ในมุมมองของนักจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น การพัฒนาแบบองค์รวมควรประกอบด้วยหหลายมิติตัวยกัน ได้แก่ มิติด้านเป้าหมาย มิติตัวนประเด็น การพัฒนา มิติด้านภาคีในการพัฒนา และมิติตัวนกระบวนการพัฒนา ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 มิติของการพัฒนาแบบองค์รวม

มิติที่ 1 เป้าหมายของการพัฒนา

กล่าวได้ว่า การพัฒนาจะแสดงถึงความสามารถของประเทศต่างๆ รวมทั้งของประเทศไทยที่ผ่านมา มีเป้าหมายที่ชัดเจนที่สุดคือการจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญ คือการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross Domestic Product – GDP) โดยความเชื่อพื้นฐานที่ว่า เมืองเศรษฐกิจ มีการขยายตัว จะทำให้มีรายได้โดยรวมของประเทศสูงขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนในเมือง ซึ่งก็เป็นความจริง ส่วนหนึ่งโดยเฉพาะกับผู้ที่มีโอกาสติดกันในสังคม แต่ขณะเดียวกันก็พบว่า การพัฒนาที่มุ่งเป้าหมายด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการกับคนอีกด้วย จำนวนมาก ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ เกิดช่องว่างด้านรายได้ระหว่างคนจนกับคนรวย สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงรวมทั้งปัญหาสังคมต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว

ดังนั้นการพัฒนาแบบองค์รวมจะต้องมีเป้าหมายที่กว้างไกลและครอบคลุมมากกว่าการมองที่อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาแบบองค์รวมควรเป็น “คุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกทุกกลุ่มในสังคม”

คุณภาพชีวิตที่ดีนั้นอาจขยายความออกได้ดังนี้

- 1) มีสุขภาพกายสุขภาพใจที่ดี
- 2) มีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่พอเพียง
- 3) อิสระในสภาพแวดล้อมที่ดี ปราศจากมลพิษ หรือมีมลพิษน้อยที่สุด

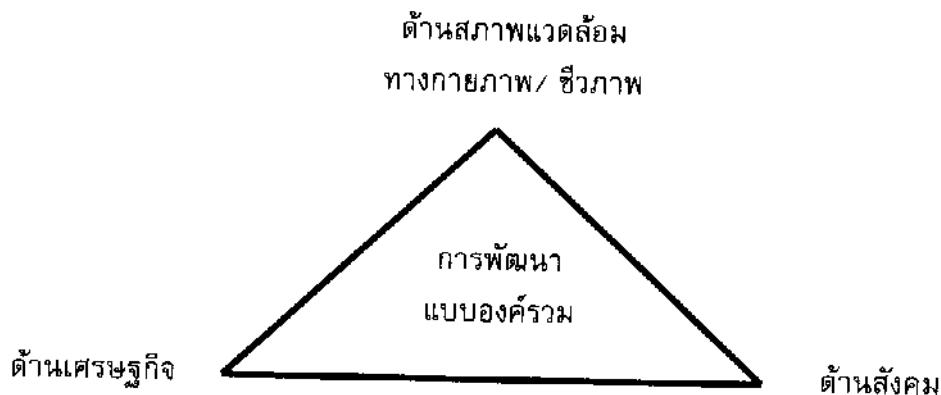
4) มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นๆ และกลุ่มต่างๆ ในสังคม
5) มีโอกาสเข้าถึงบริการพื้นฐานที่จำเป็นต่างๆ อย่างทั่วถึง เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล นักงานการฯ ฯลฯ

คุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกทุกกลุ่มในสังคมที่กล่าวมานี้ ครอบคลุมถึงมิติต้านระยะเวลาด้วย คือทั้งคนในรุ่นปัจจุบันที่กำลังดำเนินชีวิตอยู่และคนในอนาคตคือลูกหลานของเราร่วมด้วย

มิติที่ 2 ประเด็นการพัฒนา

ประเด็นในการพัฒนานั้นเป็นเรื่องที่สืบทอดเนื่องมาจากเป้าหมายของการพัฒนา เมื่อเป้าหมายของการพัฒนาแบบองค์รวมคือ “คุณภาพชีวิต

ที่ดีของสมาชิกทุกกลุ่มในสังคม” ประเด็นในการพัฒนาจะต้องครอบคลุม ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกในสังคมนี้ฯ ซึ่งประเด็น หรือปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของคนที่สำคัญ สามารถ จำแนกออกได้เป็น 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้าน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ/ชีวภาพ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ประเด็นในการพัฒนาแบบองค์รวม

ประเด็นด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาเพื่อมุ่งให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น ประการแรกจะต้องสามารถสร้างระบบเศรษฐกิจที่ดีคือทำให้ ประชาชนพลเมืองมีรายได้พอเพียงที่จะนำไปจัดหาปัจจัย พื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และ ยารักษาโรค และต้องมีการกระจายประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึง แก่กลุ่มต่างๆ ในสังคม ไม่ควรก่อให้เกิดความแตกต่างด้านฐานะ เศรษฐกิจระหว่างกลุ่มต่างๆ มากจนเกินไป ดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เป็นแนว ทางหนึ่งที่มุ่งให้เกิดการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ และมีปัจจัยพื้นฐาน ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

ประเด็นด้านสังคม เป็นประเด็นที่สำคัญไม่น้อยกว่าประเด็น ทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนานั้นจะต้องพัฒนาให้สมาชิกของสังคมมี ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต โดยการให้การศึกษา อิ่มงั่งทั่วถึงแก่สมาชิกทุกกลุ่มในทุกพื้นที่ของประเทศไทย ในด้านสาธารณสุข

นั่นก็คือสร้างบริการอย่างทั่วถึงและคำนึงถึงผู้ต้องโอกาสหั้งด้านเศรษฐกิจและด้านระยะทางในการรับบริการ นอกจากนี้ควรคำนึงถึงบริการสาธารณะอื่นๆ ตามความเหมาะสมด้วย เช่น สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การดูแลผู้ต้องโอกาสในสังคม เช่น คนพิการ รวมทั้งเด็ก เยาวชน และคนชรา เป็นต้น ขณะเดียวกันก็ต้องสร้างความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนด้วย

ประเด็นทางสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่งและเป็นปัญหาที่สำคัญที่สังคมไทยและสังคมอื่นๆ กำลังเผชิญอยู่ คือปัญหาความขัดแย้งจากการพัฒนา โครงการพัฒนาหลายโครงการก่อให้เกิดการขัดแย้ง แตกแยกอย่างรุนแรงระหว่างรัฐกับประชาชน เอกชนกับประชาชน หรือแม้แต่ประชาชนในชุมชนเดียวกันก็ตาม ตัวอย่างที่ชัดเจนในช่วงนี้คือโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าที่หินกรดและป้อนออก จ.ปราจีนบุรี และการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียร่วมที่คลองต่าน จ.สมุทรปราการ การพัฒนาแบบองค์รวมจะต้องสร้างกลไกที่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวได้โดยสันติวิธี และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านสังคมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ประเด็นด้านสภาพแวดล้อม การพัฒนาที่ผ่านมาหากมองข้ามความสำคัญของประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมหรือให้ความสำคัญน้อย ดังนั้น จึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับโลก เป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยที่มีความรุนแรงหลายด้าน ได้แก่ ปัญหาป่าไม้ถูกทำลายจนทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว จนเหลือเพียงประมาณร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศไทย ปัญหาการฉะล้างพังทลายของดิน ปัญหามลพิษจากอุตสาหกรรม ปัญหาขยะและน้ำเสียจากชุมชน ปัญหาจราจรและปัญหามลพิษทางอากาศในเมืองใหญ่ๆ เป็นต้น สาเหตุหลักก็คือการนำทรัพยากรมาใช้อย่างฟุ่มเฟือย ขาดความระมัดระวัง หรือด้วยความโลภ และการปล่อยของเสียที่เกิดจากกิจกรรมการผลิต การบริโภค และกิจกรรมอื่นๆ ของมนุษย์ออกสู่สิ่งแวดล้อมอย่างขาดความรับผิดชอบ การนำทรัพยากรมาใช้และการปล่อยของเสียออกสู่สิ่งแวดล้อมดังกล่าวเกินกว่าความสามารถของธรรมชาติจะรองรับได้ จึงก่อให้เกิดความเสียสมดุลซึ่งเป็นที่มาของปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหา

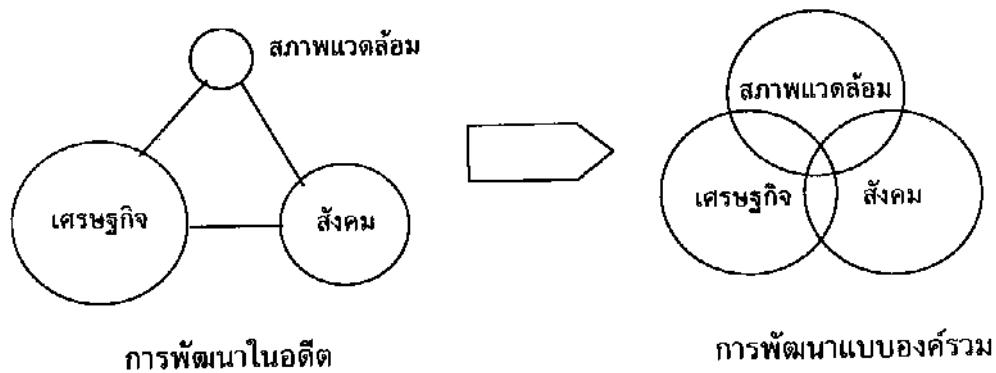
สิ่งแวดล้อม ดังกล่าวก็จะย้อนกลับมาส่งผลกระทบต่อมนุษย์อยู่ในที่สุด
(ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ความสามารถในการรองรับของธรรมชาติกับปัญหาสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมนี้มีผลกระทบต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลกระทบทางตรงที่เห็นได้ชัดเจนคือ ผลต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต จากมลพิษต่างๆ เช่น มลพิษทางน้ำ สารพิษในอากาศ เป็นต้น ผลกระทบทางอ้อม ได้แก่ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และสังคม ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ การที่ป่าไม้ในประเทศไทยถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำ ปัญหาน้ำท่วม ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการเกษตรกรรม ทำให้เกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศมีรายได้ไม่เพียงพอ ต่อการดำรงชีพ จำเป็นต้องอพยพเข้ามาทำงานทำให้เมือง ซึ่งมีประชากรหนาแน่นอยู่แล้ว ก่อให้เกิดปัญหามากมายตามมา เช่น ชุมชนแออัด การไม่ได้รับบริการขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอ การว่างงาน ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ฯลฯ

จะเห็นได้ว่าประเทศไทยด้านสภาพแวดล้อมนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อรักษาจากเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและ ยังมีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์ กับประเด็นทางด้านสังคมและเศรษฐกิจอย่างแนบเนิน การพัฒนาในอดีตที่มุ่งด้านการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมน้อย และเกือบจะมองข้ามประเด็นด้านสภาพแวดล้อม จึงเป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการเสียสมดุล เกิดผลกระทบตามมา มากมาย การพัฒนาแบบองค์รวมจึงต้องให้ความสำคัญแก่ทั้ง 3 ประเด็น อย่างเท่าเทียมกัน ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 การพัฒนาในอติ๊ดกับการพัฒนาแบบองค์รวม

มิติที่ 3 ภาคีการพัฒนา

การพัฒนาโดยที่รัฐเป็นผู้มีบทบาทสำคัญเพียงผู้เดียว ดังที่ผ่านมา ไม่น่าจะก่อให้เกิดผลดีต่อประชาชนพลเมืองอย่างทั่วถึงและยั่งยืน ดังเราได้เห็นแล้วว่า ยิ่งพัฒนาเกี่ยวก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากราม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งน่าจะเนื่องมาจากการพัฒนาทำได้ไม่ตรงจุด ไม่ตรงกับปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ของพื้นที่หรือของสังคม ประชาชนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ และก่อให้เกิดวัฒนธรรมการรอคอยความช่วยเหลือหรือขึ้นจากรัฐมากขึ้นทุกที

ดังนั้นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคม และชุมชน และแก้ปัญหาได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพ ควรจะต้องมีการระดมความร่วมมือจากภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง การที่มีภาคีต่างๆ ที่หลากหลายเข้ามาร่วมกันในการพัฒนานั้นย่อมก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ เช่น ได้รับข้อมูลที่กว้างขวางครอบคลุมสภาพปัญหาและความต้องการ การวิเคราะห์สาเหตุผลกระบวนการของปัญหา ต่างๆ ทำได้อย่างละเอียดชัดเจน ทำให้เห็นภาพของปัญหา ความต้องการ ตลอดจนสาเหตุและผลกระบวนการอย่างชัดเจนครอบคลุม ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาที่สามารถทำได้อย่างเหมาะสมกับลักษณะและความรุนแรงของปัญหา ก่อให้เกิดการกระจายประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนาไปแก่ทุกภาคทุกกลุ่มของสังคมอย่างเป็นธรรม

ภาคีต่างๆ ที่ความมีส่วนร่วมในการพัฒนา ได้แก่ ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Government Organizations: NGOs) นักวิชาการ สื่อมวลชน เป็นต้น ซึ่งแต่ละภาคี ความมีบทบาทที่สำคัญดังนี้

1) ภาครัฐ ได้แก่ หน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกรายระดับ ควรปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้นำการพัฒนา หรือผู้ดำเนินการพัฒนาเอง มาเป็นผู้ช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาและประสาน ส่วนที่ เป็นจุดแข็งของภาครัฐคือการที่มีข้อมูลในภาพกว้างของประเทศไทย มี ทรัพยากร ทั้งด้านงบประมาณ และบุคลากรที่มีความสามารถสามารถ และประสบการณ์

2) ภาคธุรกิจเอกชน ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ มากขึ้นเนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความสามารถและประสบการณ์ที่กว้าง ขวางในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลลัพธ์อย่างมีประสิทธิภาพ และยังมี ทรัพยากรที่สำคัญคือทุน ซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญในการพัฒนา

3) ชุมชน หมายถึง ประชาชนและกลุ่มของประชาชนในทุก ระดับ ซึ่งจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์และผลกระทบจากการพัฒนาโดยตรง ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในทุกขั้นตอน ตามความเหมาะสมของพื้นที่และประเด็นการพัฒนา การที่ชุมชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นจะก่อให้เกิดผลดีหลายประการ เช่น ทำให้ การพัฒนานั้นสามารถแก้ปัญหาได้อย่างตรงจุด สนองความต้องการได้ อย่างเหมาะสม ลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการพัฒนาต่างๆ และประการสำคัญที่สุดคือเป็นกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ ประเทศไทย ทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองได้ ในที่สุด

อย่างไรก็ตามประเด็นสำคัญที่ต้องมีการดำเนินการควบคู่กันไป ก็ คือ การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความมั่งคั่ง ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นในการพัฒนา ทั้งนี้จะช่วยให้ชุมชนเข้ามามีส่วน ร่วมในการพัฒนาแบบองค์รวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Government Organizations : NGOs) เป็นหน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเพิ่มมากขึ้น

ตามลำดับ โดยท้าไปองค์กรพัฒนาเอกชน จะมีวัตถุประสงค์และการกิจ
เฉพาะด้านตามความมุ่งหมายของกลุ่มผู้ก่อตั้ง เช่น ด้านการพัฒนา
ชนบท ด้านสตรี เด็กและเยาวชน ด้านการศึกษา ด้านการเมือง ด้าน
สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ปฏิบัติงานทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานา
ชาติ ก่อร่างได้ว่าองค์กรพัฒนาเอกชนมีใช่องไหมของสังคมไทยอีกด้วยไป
อย่างไรก็ตามทัศนคติของกลุ่มต่างๆ ในสังคมที่มีต่องค์กรเอกชนมี
ความแตกต่างกันออกไป บางกลุ่มมองว่าองค์กรพัฒนาเอกชนเป็น
หน่วยงานที่มาช่วยแบ่งเบาภาระในการพัฒนา เป็นผู้ประสานเชื่อม
ต่อระหว่างประชาชนกับแหล่งทรัพยากรในการพัฒนาต่างๆ ซึ่งเป็นการ
มององค์กรพัฒนาเอกชนในแง่บวก ขณะเดียวกันก็มีอีกหลายกลุ่มที่มอง
องค์กรพัฒนาเอกชนว่าเป็นพวกที่ขอบก่อความวุ่นวาย ยุยงชาวบ้านให้
ขัดแย้งกับรัฐบาล รับเงินจากต่างประเทศมาเพื่อทำกิจกรรมที่ขัดขวาง
การพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะมององค์กรพัฒนาเอกชนอย่างไร องค์กร
พัฒนาเอกชนทั้งหลายนี้ก็มีแนวโน้มว่าจะเข้ามามีบทบาทในกิจกรรม
ต่างๆ มากขึ้น ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา
ดังนั้นแนวทางที่นำจะเป็นประโยชน์มากที่สุดคือ การส่งเสริมให้องค์กร
พัฒนาเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในทุกระดับ ประโยชน์ที่จะ^{จะ}
ได้รับมีทั้งการนำความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ
การพัฒนามาใช้ การประสานเชื่อมโยงกับหน่วยงานและแหล่ง
ทรัพยากรต่างๆ ซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนมีเครือข่ายอยู่ ประเด็นสำคัญ
อีกประการหนึ่งคือ เป็นการเปิดโอกาสให้เสนอ มุมมองและแนวทางการ
พัฒนาที่อาจจะแตกต่างจากแนวทางที่เป็นแบบแผนทั่วไป ทำให้การ
ดำเนินการพัฒนามีความครอบคลุมและรอบคอบมากยิ่งขึ้น

5) นักวิชาการ เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชา
ต่างๆ จะเป็นผู้ที่ช่วยให้ข้อมูลต่างๆ ที่จำเป็นในการวางแผนและการ
ดำเนินการพัฒนา เนื่องจากในการพัฒนานั้นจำเป็นต้องศึกษาถึงสภาพ
ปัจจุบันหรือความต้องการที่แท้จริงของชุมชนหรือของสังคมนั้นๆ เสีย
ก่อน ซึ่งจำเป็นต้องมีวิธีการที่เหมาะสมสมถูกต้องจึงจะได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาปัจจุบันเฉพาะด้าน เช่นปัจจุบันสิ่งแวดล้อม
ทางกายภาพชีวภาพ จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญและเครื่องมือ^{มี}
เฉพาะ นักวิชาการสามารถเข้ามาช่วยได้มากในกรณีดังกล่าวนี้ ในการ

กำหนดแนวทางแก้ปัญหาที่ เช่นกัน ในหลักการนี้ต้องการความรู้ความสามารถของนักวิชาการมาช่วย เช่นเทคโนโลยีในการกำจัดเชื้อสารพิษ น้ำเสียเป็นต้น นักวิชาการที่จะเข้ามามีส่วนในการพัฒนาอาจเป็นครูอาจารย์ในห้องถัง นักวิชาการในสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานต่างๆ ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่ต้องการ

6) สื่อมวลชน มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแพร่องค์ความรู้ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแก่ประชาชน และทุกภาคส่วนของสังคม สื่อมวลชนในปัจจุบันได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพสูงในการเสาะหาข้อมูลความจริง ตลอดจนปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม การที่สื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ ฯลฯ ได้เข้ามาร่วมเป็นภาคีในการพัฒนา ยอมจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการได้รับข้อมูลพื้นฐานที่ครอบคลุม สะท้อนปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของสังคม ทำให้สามารถกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาได้อย่างเหมาะสม สื่อมวลชนยังเป็นตัวกลางที่นำเสนอข้อมูลช่วงสารด้านแนวทางการพัฒนา ที่มีการตกลงยอมรับร่วมกัน แล้วไปเผยแพร่ให้สาธารณะชนทราบ และยังเป็นตัวกลางในการรับฟังเสียงสะท้อนจากประชาชนและกลุ่มต่างๆ ที่มีต่อแนวทางการพัฒนาอีกด้วย

มิติที่ 4 กระบวนการพัฒนา

กระบวนการพัฒนาเป็นอีกมิติหนึ่งที่สำคัญของการพัฒนาแบบองค์รวม เนื่องจากเป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่จะทำให้บรรลุผลลัพธ์เป้าหมายของ การพัฒนาได้ กระบวนการพัฒนาแบบองค์รวม อาจใช้แนวทางการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์มาเป็นแนวทาง ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนหลักๆ ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนา (Vision)

วิสัยทัศน์ในการพัฒนา คือสภาพที่เราต้องการเห็นเมื่อได้ดำเนินการพัฒนาแล้ว ทุกภาคีในการพัฒนาควรร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ดังกล่าว ทั้งนี้จะช่วยให้วิสัยทัศน์ที่กำหนดขึ้นมีความเหมาะสมและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย

ขั้นที่ 2 กำหนดเป้าหมายของการพัฒนา (Goals)

เป้าหมายเป็นสิ่งสืบเนื่องจากวิสัยทัศน์ โดยเป็นสิ่งที่ต้องการที่จะบรรลุถึงในระยะยาว การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาอาจแยกออกเป็นเป้าหมายในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นและครอบคลุมประเด็นต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

ขั้นที่ 3 กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนา (Strategies)

ยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ คือ แนวทางการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาที่กำหนดไว้ การกำหนดยุทธศาสตร์ควรแยกตามเป้าหมายแต่ละด้าน ทุกฝ่ายควรช่วยกันพิจารณาและนำเสนอยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมและครอบคลุมซึ่งจะช่วยให้เกิดความเป็นไปได้ในการบรรลุตามเป้าหมาย

ขั้นที่ 4 จัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plans)

เป็นการแปลงยุทธศาสตร์แต่ละด้านที่กำหนดไว้ให้เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติมากขึ้น โดยแผนปฏิบัติการจะประกอบด้วยแผนงานย่อยๆ ตลอดจนโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีระยะเวลาดำเนินการที่แน่นอน เช่น ระยะ 1 ปี

ขั้นที่ 5 นำแผนไปปฏิบัติ (Implementation)

เป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การพัฒนาบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้จริง ปัญหาประการหนึ่งของการพัฒนาที่ผ่านมาคือ ได้มีการจัดทำแผนงานต่างๆ ไว้เป็นจำนวนมากแต่ไม่ได้มีการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง การนำแผนไปปฏิบัตินี้จะบรรลุผลได้ก็ต่อเมื่อทุกภาคีที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง มีการประสานงานที่ดี มีการจัดสรรงบประมาณอย่างเหมาะสมและเพียงพอ

ขั้นที่ 6 ติดตามประเมินผลการดำเนินการ (Monitoring and Evaluation)

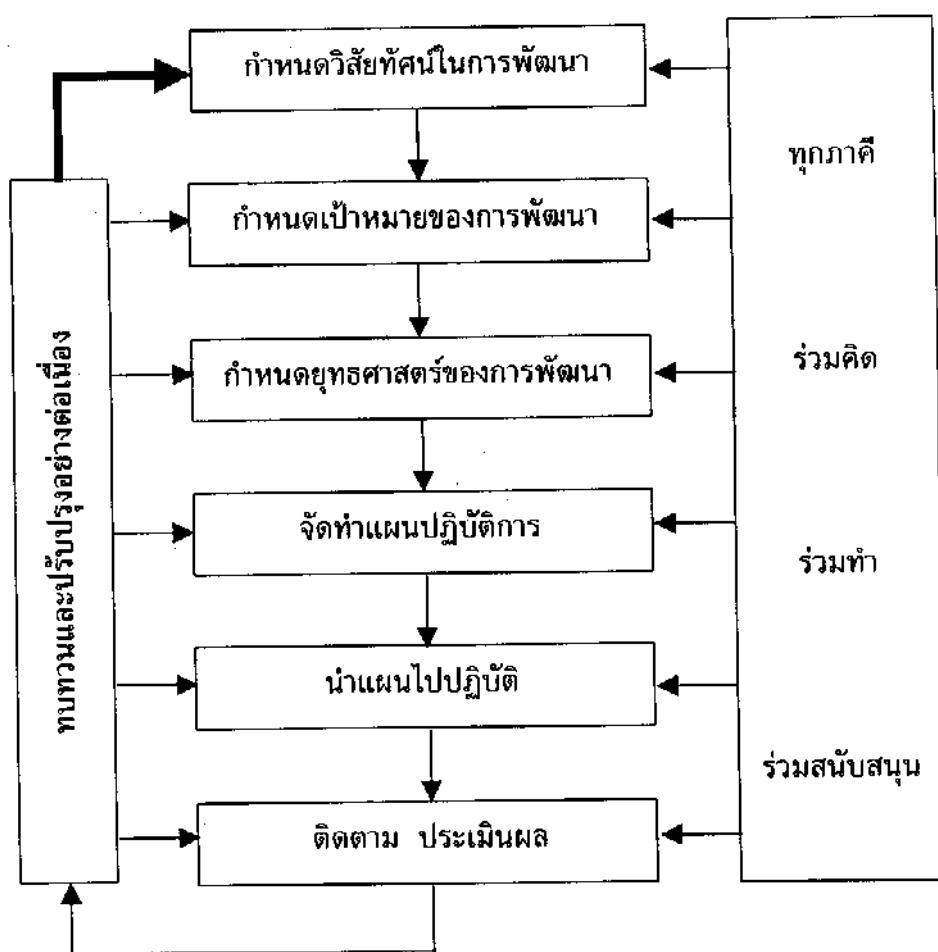
การติดตามประเมินผลจะทำให้ทราบว่าการดำเนินการพัฒนาตามแนวทางและแผนที่กำหนดไว้มีความก้าวหน้าเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคใดบ้าง และทำให้สามารถแก้ไขได้ทันท่วงที นอกจากนี้ยังทำให้ทราบว่าแนวทางและแผนพัฒนาที่กำหนดขึ้นมีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด วิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้การติดตามและการประเมินผลมีความชัดเจน เกิดประสิทธิภาพคือการสร้างตัวชี้วัดของ การพัฒนา ซึ่งต้ามตัวชี้

วัดที่ครอบคลุมทุกประเด็นในการพัฒนา นอกจากจะช่วยให้การติดตามประเมินผลทำได้สะดวกแล้ว ยังทำให้การพัฒนาทำได้ตรงกับเป้าหมายที่วางไว้ด้วย

ขั้นที่ 7 ทบทวนและปรับปรุง (Review and Continuous Improvement)

การติดตามและการประเมินผลการดำเนินการจะเกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ก็ต่อเมื่อได้มีการนำผลไปใช้ในการทบทวนแผนการดำเนินการที่ได้จัดทำไว้ รวมทั้งกระบวนการดำเนินการทั้งหลายด้วย เพื่อพบว่า ส่วนใดที่ยังมีความไม่เหมาะสมหรือประเด็นใดที่ยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ ก็ควรดำเนินการปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่องต่อไป

กระบวนการพัฒนาทั้ง 7 ขั้นตอนที่กล่าวมาเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่จะทำให้การพัฒนาแบบองค์รวมที่กล่าวมาสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดที่ตั้งไว้ คือการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกทุกกลุ่มของสังคม ประเด็นสำคัญที่สุดคือต้องให้ทุกภาคีเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ต้องแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จนถึงการติดตามประเมินผล และ การทบทวนและปรับปรุง ซึ่งในแต่ละขั้นตอนนั้นการมีส่วนร่วมของแต่ละภาคีอาจมีระดับและลักษณะการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันออกไปตาม ความเหมาะสม ลักษณะการมีส่วนร่วมที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมสนับสนุน โดยมีเทคโนโลยีในการสร้างการมีส่วนร่วมที่ หลากหลาย เช่น การประชุม การระดมสมอง การจัดทำประชาพิจารณ์ การจัดเวทีสาธารณะ รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อต่างๆ ฯลฯ (ภาพที่ 5)

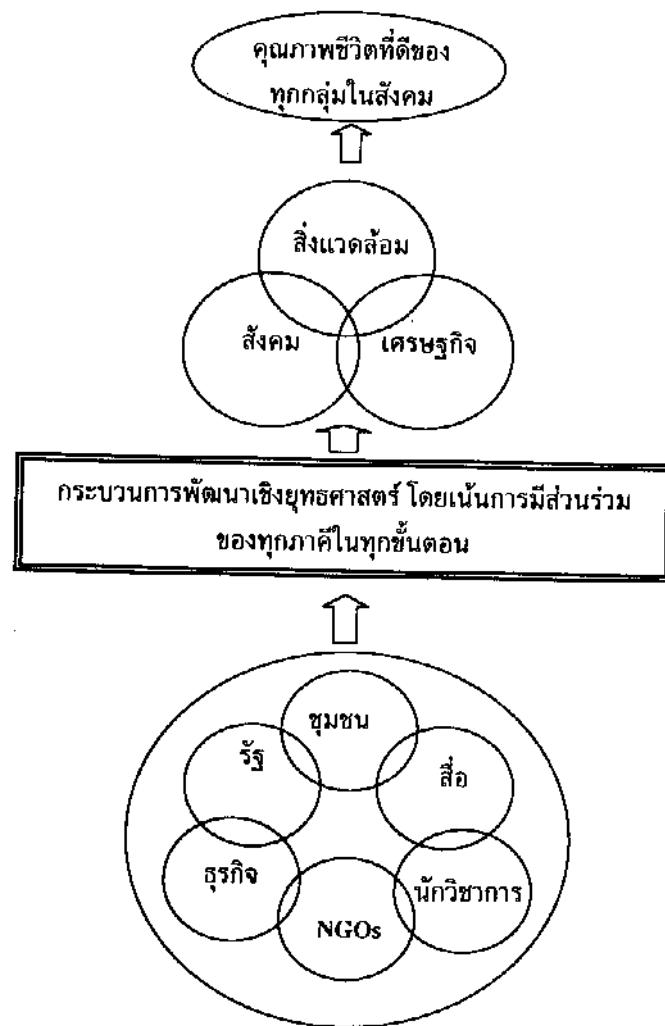

ภาพที่ 5 กระบวนการพัฒนาแบบองค์รวม

4. สรุป

การพัฒนาในแนวทางเดิมซึ่งเน้นการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า ได้ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบ มากมายหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นช่องว่างทางด้านรายได้ และความเป็นอยู่ของประชากรจำนวนมาก ด้านปัญหาสังคมต่างๆ และที่สำคัญมาก คือ ปัญหาการร้อยหรอบื่อมโยงของทรัพยากร ปัญหามลพิษต่างๆ รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลก ในมุมมองของนักจัดการสิ่งแวดล้อม จึงเห็นว่า น่าจะมีการพัฒนาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษยชาติมากกว่า นี้ โดยที่ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติน้อยที่สุด อาจเรียกว่า “การพัฒนาแบบองค์รวม” ซึ่ง การพัฒนาแบบองค์รวมนี้ ก็มีพื้นฐานมาจากแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืนนั้นเอง

การพัฒนาแบบองค์รวมควรประกอบด้วยอย่างน้อย 4 มิติ คือ มิติที่ 1 ด้านเป้าหมายต้องมุ่งให้เกิด “คุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกทุกกลุ่มของสังคม” ทั้งของคนในรุ่นปัจจุบันและลูกหลานในอนาคต มิติที่ 2 ด้านประเด็นการพัฒนาต้องครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มิติที่ 3 ด้านภาคีในการพัฒนานั้นต้องเป็นการรวมทุกภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามา มีส่วนร่วมในการพัฒนา ภาคีหลักๆ คือ ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการและสื่อมวลชน มิติที่ 4 กระบวนการพัฒนาซึ่งประยุกต์หลักการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคีในทุกขั้นตอน การพัฒนาแบบองค์รวม จะขาดมิติใดมิติหนึ่งไม่ได้ ทุกมิติมีความสัมพันธ์ หนุนเนื่องซึ่งกันและกัน ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 การพัฒนาแบบองค์รวม

สิ่งที่น่าสนใจคือแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวมที่กล่าวมาแล้วนี้ได้เริ่มมีการนำมาประยุกต์ใช้ในหลายระดับ ทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ และระดับห้องถูน ถึงแม้ว่าอาจจะไม่สามารถทำได้สมบูรณ์ทั้ง 4 มิติที่กล่าวมาแล้วก็ตาม ตัวอย่างในประเทศไทยได้แก่ การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 8 และ 9 การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งก็เป็นแนวโน้มที่ดี ที่การพัฒนาต่างๆ จะเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมมากขึ้น และก็เป็นที่คาดหวังได้ว่าหากแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวมนี้ได้รับการยอมรับ และนำไปปฏิบัติทั่วไป ทั้งในระดับห้องถูน ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลก ประชาชนพสเมืองทั้งหลายย่อมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ขณะเดียวกันโลกของเราก็จะยังคงมีศักยภาพที่จะหล่อเลี้ยงมนุษย์และสิ่งมีชีวิต ทั้งหลายไปได้อีกนานแสนนาน

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ส้านักงาน. ส้านักนายกรัฐมนตรี.

2544. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ.2545-2549.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

นโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, ส้านักงาน. 2544. รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม

พ.ศ. 2540. กรุงเทพฯ: กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.

ประเทศไทย. 2542. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์ดี.

สุภาพร พิศาลบุตร. 2543. หลักการวางแผน. กรุงเทพฯ: ศูนย์เอกสารและตำรา
สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

IIED.1993. *Facing the Future*. London: Earthscan Publication Ltd.

WCED.1993. *Our Common Future*. London: Earthscan Publication Ltd.

